

Instant celebrity

*dr. M.F.J. Houben – luitenant-kolonel der mariniers**

Er zijn nogal wat bedrijven die lijden onder een tekort aan mediabelangstelling. De mediabelangstelling voor Defensie is gelukkig groot. De meeste mensen hebben, net als over het Nederlands elftal, een mening over Defensie en de ingezette militairen. Een positieve verklaring is dat Defensie een mediagenieke omgeving biedt, visueel interessant is en er volop actie en beweging is. Een negatieve verklaring is dat Defensie altijd goed is voor een schandaal. Er zullen altijd journalisten blijven die ‘voor eens en voor altijd’ de beerput bij Defensie willen openbreken.

Defensiemedewerkers werken en wonen in een glazen huis. Hierdoor is Defensie gemakkelijk aan te vallen. Defensiewerk is mensenwerk. Defensiemedewerkers zijn de kracht van de organisatie, maar ook de valkuil: er is altijd wel iemand die iets kan worden verweten, een nieuwswaardig iets of iemand. Een willekeurige donderdagmorgen in februari: Defensie is maar liefst acht keer in het nieuws.

Ook bij militaire operaties is de aanwezigheid van de pers een gegeven. Soms lijkt het erop dat televisieploegen die rechtstreeks verslag doen zich een plek in het beslissingsproces van commandanten hebben verworven. Nederlanders treden dit probleem met kenmerkende nuchterheid tegemoet, maar Amerikanen spreken over ‘winning the war in Washington’. Het gaat om het creëren van de juiste perceptie bij politici, beleidsmakers en de ‘folks back home’. De vraag welke effecten de aanwezigheid van een televisieploeg heeft op het optreden van een militaire eenheid, is interessant.

Enkele effecten zijn bekend:

- ‘Realtime feedback’. Beelden en interactieve dialogen zijn cruciale elementen van een CNN-oorlog. Met andere woorden: de publieke af- of goedkeuring is direct bekend.
- Toeschouwers worden deelnemers, en deelnemers worden toeschouwers. Militairen die tijdens de Golfoorlog televisie keken zagen hoe hun familie hen zag televisiekijken...
- Mensen hebben de neiging om datgene wat zij als ‘videoclip’ voorgeschoteld krijgen, voor waar aan te nemen. Met als gevolg dat conflicten die geen geschikt beeldmateriaal opleveren, politieke ‘echtheid’ missen.
- Woordvoerders komen geloofwaardig over wanneer ze een veilige (vriendelijke, aardige, eerlijke en rechtvaardige), gekwalificeerde (ervaren, goed geïnformeerde) en dynamische (actieve, energieke) indruk maken. Het ligt daarmee voor de hand dat Defensie (zwaar) moet investeren in deze categorie en een ‘gestaald kader’ van woordvoerders moet ontwikkelen.

Mediatisering

Henk Hofland was van mening dat ‘als filmen mogelijk is, dan is niet alleen geschiedenis mogelijk maar vervalsing waarschijnlijk’. De permanente aanwezigheid en aandacht van de media voor alles wat Defensie doet (of nalaat) heeft invloed op de uitvoering van het werk. Niet alleen het uitvergroten van gebeurtenissen, het instant verantwoording moeten afleggen hebben invloed op militaire operaties en de opstelling van de individuele militair. De mediatisering van militair optreden heeft natuurlijk ook gevolgen voor de politieke perceptie en het maatschappelijk draagvlak van Defensie. Mediatisering is volgens Hofland het ‘proces waarbij mensen, feiten en ontwikke-

* Op deze plaats vindt u afwisselend een bijdrage van kolonel (KL) Frans Matsers en luitenant-kolonel der mariniers Marc Houben.

lingen ondergeschikt worden gemaakt aan de media, respectievelijk zich anders voordoen, anders worden belicht en gearrangeerd, anders geregisseerd dan bij afwezigheid van de media het geval was geweest.' Het doel van de media is een 'kwadratuur van de werkelijkheid'.

Dat de mediatisering van Defensie echt iets veranderd heeft, werd de Britse krijgsmacht pas duidelijk toen in maart 2007 een Brits boardingteam van HMS Cornwall door Iraanse autoriteiten werd gearresteerd. Het boardingteam van de *Royal Navy* zou zich zonder toestemming in de Iraanse territoriale wateren hebben begeven. Het marinepersoneel werd overgebracht naar een Iraanse legerbasis en aan de pers getoond. Koortsachtig overleg volgde, waarna de militairen op 23 maart geheel onverwacht werden vrijgelaten.

Het Britse ministerie van Defensie (MoD) droeg al in een vroeg stadium de regie van de media-aandacht over aan het Britse CZSK, maar dit operationeel commando bleek geheel niet voorbereid op de 'tsunami' van media-aandacht die het te verwerken kreeg. Er was onvoldoende personeel beschikbaar, en het personeel dat er was bleek incompetent, procedures deugden niet, enzovoort. Zowel de Britse regering als het Britse publiek ervaarde de omgang met de media door het Britse ministerie van Defensie en de *Royal Navy* als dramatisch slecht, wat een grote reputatieschade voor de marine tot gevolg had.

Een Britse vlagofficier omschreef deze omgang zelfs als 'de grootste public relations ramp in de geschiedenis van de *Royal Navy*'. Dit was voor het *House of Commons* voldoende reden om een onafhankelijk onderzoek te gelasten. Tony Hall, een voormalig directeur van de BBC, voerde het onderzoek uit. Volgens Hall is een adequate 'media handling' een balanceeract, waarbij een evenwicht dient te worden gevonden tussen: 'our responsibilities to support our people and their families; 'to safeguard the security of our people and operations'; 'to protect the reputation of the Services'; en ten tweede 'to meet the requirements of transparency in a demanding media environment'. Ik geef deze

overwegingen in het Engels om zo dicht mogelijk bij de Britse sentimenten te blijven.

Celibrityosis

Een opvallend aspect is dat de media-aandacht niet zozeer uitging naar de feiten, het 'hoe en waarom' van de gijzeling maar veel sterker naar 'human interest' verhalen. Als drager van die verhalen werden 'instant celebrities' gecreëerd (in dit geval de jongste vrouwelijke matroos). Nadat de individuele militairen waren geïdentificeerd en hun namen in de pers waren vrijgegeven, werden de families van de betrokken militairen snel gelokaliseerd en onder druk gezet door de media. Sommige media sloegen hun kamp op, 'op de stoep' van de woning van de familie en boden veel geld voor persoonlijke en ooggetuigenverslagen. Hoewel het Britse ministerie zogenoemde 'media shielders' inzette, die de media bij de families moesten weghouden, voelden de families zich overdonderd door alle media-aandacht. De Britse militairen werden uiteindelijk – maar toch voor de Britse autoriteiten onverwacht – vrijgelaten op Witte Donderdag. Als gevolg van het Paasweekeinde waren de militaire autoriteiten en mediaprofessionals onvoldoende betrokken (lees: 'in control'), waardoor het beeld kon ontstaan dat binnen het MoD de media handling op zijn beloop werd gelaten.

Hall kwalificeert dit als 'a collective failure of judgement'. Het rapport besluit met enkele aanbevelingen: een centrale regie over de media handling van begin tot eind; de versterking van de media-afdeling binnen het MoD; erkenning van de media focus op 'human interest' en de creatie van 'instant celebrities' om die verhalen te dragen; meer aandacht voor de families van het betrokken personeel; en een verbod op het 'verkopen' van ooggetuigenverslagen door actief dienende militairen.

Ervan uitgaande dat een mediaramp altijd op de loer ligt en ook wij, gewild of ongewild, 'instant celebrities' kunnen worden, doet Nederland er verstandig aan zijn voordeel te doen met de medialessen van het Cornwall-incident. Het leergeld is in dit geval reeds door de Britse marine betaald. ■